

Online vroegdetectie en preventie van gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie

- Op het vlak van gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie zijn online en offline risicofactoren en beschermende factoren steeds sterker met elkaar verweven. We spreken in die zin over **een onlife realiteit**, waarin beide dimensies niet langer van elkaar te scheiden zijn.
- Op vraag van het Agentschap Binnenlands Bestuur bracht het Vlaams Vredesinstituut – onder meer op basis van de input van meer dan 250 lokale praktijkwerkers – in kaart (i) hoe lokale actoren kunnen inzetten op online vroegdetectie en preventie, en (ii) hoe deze online activiteiten kunnen worden ingebed in bestaande lokale strategieën.
- Uit het onderzoek blijkt dat veel praktijkwerkers nog drempels ervaren om de online dimensie structureel te integreren in hun werking.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert daarom aan lokale besturen en aan bovenlokale beleidsactoren

- om gewelddadige radicalisering niet langer als een afzonderlijk beleidsdomein te benaderen, maar te situeren binnen een **breder kader van (online) geweldpreventie**.
- daarbij extra aandacht te geven aan **primaire preventie** en ook in te zetten op strategieën zoals het vergroten van de weerbaarheid van burgers tegen gewelddadige of extremistische frames, het creëren van veilige online en fysieke ontmoetingsplekken, trainingen rond conflicthantering en het constructief voeren van dialoog of omgaan met meningsverschillen, of activiteiten die een positieve groepsidentiteit en groepsbinding bevorderen.
- **Online vroegdetectie** te versterken.
- **Versnippering** in het beleid rond online geweldpreventie tegen te gaan door:
  - Online preventiewerk – via een addendum bij het actieplan ‘Veilig Online’ en via bestaande beleids- en praktijkkaders en werkmethodeken – structureel in het beleid te verankeren. De introductie van aanspreekpunten online (APO) binnen sectoren of organisaties die daar nood aan hebben, kan daarbij helpen.
  - Structurele financiering en ondersteuning te voorzien voor de omschakeling naar de online wereld.
  - Onder ogen te zien dat de eigenheid van online preventiewerk zorgt voor het vervagen van beleidsmatig logische grenzen (bvb. gemeente of andere territoriale grenzen of de grens tussen professioneel en privé). Bestaande beleids- en praktijkkaders én regelgeving (onder meer op het vlak van privacy) dienen hierop getoetst te worden.
- Praktijkwerkers te ondersteunen met **kennis en expertise**, waarbij het Vlaams Vredesinstituut adviseert
  - aan **lokale besturen** om een duidelijke visie, implementatiestrategie en praktijkkaders voor online werken te ontwikkelen, te investeren in gerichte vorming (om handelingszekerheid te versterken en digitale vaardigheden en inhoudelijke kennis van praktijkwerkers op te bouwen) en praktijkwerkers doordacht in te zetten.

- aan bovenlokale beleidsactoren om lokale besturen hierbij te ondersteunen, onder meer door:
  - de (binnen het project ontwikkelde) handleiding ‘Assistentiekit online geweldpreventie: aan de slag met gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie, on- en offline’ mee uit te rollen
  - concrete sjablonen te ontwikkelen
  - aanspreekpunten te voorzien
- aan onderwijs- en beleidsactoren om een online reflex te stimuleren in basisopleidingen zoals de politie-opleiding, de lerarenopleiding en opleidingen sociaal werk
- **Lokale en bovenlokale samenwerking**, netwerken en kennisdeling te versterken en –ook met het oog op verschillen in capaciteit, tijd en middelen – samenwerkingen tussen politiezones, gemeentes en sectoren op te zetten:
  - door online acties en beeldvorming op mekaar af te stemmen, met een duidelijke rolverdeling en met regelmatige uitwisseling. Er kan ook gebruik gemaakt worden van bestaande platformen (bvb. van de VVSG of van ABB). In het licht van samenwerking kan ook geïnvesteerd worden in centrale ondersteuningsstructuren, zoals toegankelijke online platformen of chatfuncties
  - **Specifiek omtrent de LIVC R** adviseert het Vlaams Vredesinstituut aan lokale en bovenlokale overheden
    - om de online dimensie te integreren in casus-analyse en risico-inschatting
    - blijvend in te zetten op ondersteuning en begeleiding van LIVC R-werkingen, onder meer via de trajectbegeleidingen van de VVSG
    - goede praktijken te verzamelen en te verspreiden (zoals werken met vaste vertegenwoordigers, interne casusvoorbereiding binnen eigen dienst of organisatie, het investeren in netwerkmomenten, en het duidelijk vastleggen van duidelijke afspraken rond rolduidelijkheid en informatiedeling);
    - sleutelfiguren zoals coördinator en information officer inhoudelijk én organisatorisch te ondersteunen
    - praktische instrumenten te ontwikkelen, zoals een risico-inschattingstool en een opvolgingskader
    - de deelname van socio-preventieve actoren te versterken, zodat mogelijkheden worden gecreëerd om vroegtijdig (online) signalen naar de LIVC R te laten doorstromen en zodat naast juridisch-politionele opvolging ook preventieve interventies systematisch worden overwogen.
- **Online initiatieven systematisch te evalueren.**
- **Ruimte voor experiment maximaal te combineren met systematische kennisopbouw en kennisdeling omtrent goede praktijken en inspirerende voorbeelden.**

1 Inleiding: 10 jaar onderzoek en beleid rond gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie

De voorbije tien jaar heeft Vlaanderen ingezet op de uitbouw van een beleid rond de vroegdetectie en preventie van gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie. Dit beleid kreeg vorm via drie brede actieplannen met betrokkenheid van meerdere Vlaamse beleidsdomeinen, zoals onderwijs, jeugd, media, integratie en inburgering. Met het decreet over het Vlaamse beleid voor de preventie van gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie (2024) werd dit beleid bovendien decretaal verankerd, met het oog op verdere verduurzaming en structurele inbedding.

Sinds de start van dit beleid in 2015 is de context echter sterk geëvolueerd. Hoewel de online dimensie toen ook al een rol speelde, is ze vandaag cruciaal geworden in zowel het ontstaan als de uiting van deze fenomenen. Online en offline risicofactoren en beschermende factoren zijn steeds sterker met elkaar verweven. **We spreken in die zin over een *onlife* realiteit, waarin beide dimensies niet langer van elkaar te scheiden zijn.**

Het huidige beleidskader richt zich echter voornamelijk op de offline praktijk. Tegen deze achtergrond schreef het Agentschap Binnenlands Bestuur een opdracht uit om te onderzoeken hoe online vroegdetectie en preventie van gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie vorm kan krijgen, en om een praktische handleiding te ontwikkelen ter ondersteuning van lokale besturen — regisseurs in de lokale aanpak van gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie. In samenwerking met het Steunpunt Mens en Samenleving en Textgain nam het Vlaams Vredesinstituut deze opdracht op zich.

In dit onderzoek bekeken we hoe lokale actoren in Vlaanderen *onlife* strategieën voor vroegdetectie en preventie ontwikkelen, waarin dus zowel de online als offline dimensie een rol spelen. We brachten daarbij in kaart (i) hoe lokale actoren kunnen inzetten op online vroegdetectie en preventie, en (ii) hoe deze online activiteiten kunnen worden ingebed in bestaande lokale strategieën.

Op basis van de input van meer dan 250 lokale praktijkwerkers — waaronder medewerkers van lokale besturen, hulpverlening, jeugd- en welzijnswerk, straathoekwerk en lokale politie — analyseerden we hoe de online dimensie vandaag reeds wordt geïntegreerd in lokale strategieën. Daarnaast onderzochten we hoe actoren online werken een plaats geven binnen hun werking en welke ondersteuning nodig is om dit duurzaam en doeltreffend te verankeren.

In deze adviesnota geven we beknopt de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek weer, omdat zij de basis vormen voor de geformuleerde aanbevelingen. Voor een meer uitgebreide analyse en gedetailleerde duiding van de onderzoeksresultaten verwijzen we naar het onderzoeksrapport.

2 Preventiewerk in een ‘onlife’ context

Schadelijke polarisatie en gewelddadige radicalisering vormen vandaag een reële uitdaging. Heel wat lokale actoren (jeugdwerkers, buurtwerkers, lokale politie, hulpverleners, ...) die aan

dit onderzoek deelnamen, erkennen dat deze fenomenen ook in hun werkveld aanwezig zijn. Meer dan 80% van de respondenten van de binnen dit onderzoek uitgestuurde bevraging geeft aan dat hun doelgroep (burgers, cliënten, jongeren...) in aanraking komt met schadelijke polarisatie en gewelddadige radicalisering, in de fysieke of online omgeving. Driekwart van de respondenten maakt zich in de professionele context bovendien zorgen over deze fenomenen in hun eigen doelgroep, wijk of gemeente.

Tegelijk blijkt uit het onderzoek dat er potentieel is om hier iets aan te doen. Veel lokale praktijkactoren zien voor zichzelf een rol in de aanpak van deze problematieken. Zo geeft 75% van de respondenten aan dat zichzelf en/of hun organisatie een rol kunnen spelen in de aanpak van schadelijke polarisatie en gewelddadige radicalisering.

Beleidsmatig werden praktijkwerkers op dit vlak al versterkt in de fysieke wereld. Dit onderzoek toont echter aan dat veel praktijkwerkers nog drempels ervaren om de online dimensie structureel te integreren in hun werking. Online preventiewerk vraagt aandacht voor specifieke randvoorwaarden, competenties en ondersteuning. Het is daarom belangrijk om lokale actoren hierin te versterken, onder meer door duidelijke kaders, opleidingen en ondersteuningsinstrumenten te voorzien.

Online werken betekent daarbij niet dat alles fundamenteel anders moet. Veel basishoudingen en professionele principes blijven ook in de online wereld relevant. Bovendien blijft de fysieke leefwereld cruciaal: radicaliseringsprocessen verlopen zelden uitsluitend online. Het blijft dus essentieel om te blijven inzetten op het versterken van beschermende factoren en het verminderen van risicofactoren in de offline context.

Tegelijk vraagt online werken om bewuste en doordachte keuzes: waarom wil men online actief zijn, voor welke doelgroepen en met welke doelstellingen? Online werken is geen doel op zich, maar een instrument om concrete doelstellingen te realiseren of specifieke doelgroepen beter te bereiken. Niet elke organisatie of professional hoeft daarom automatisch (meer) online te gaan werken; de meerwaarde ervan is steeds contextafhankelijk.

Wel is het essentieel dat professionals en beleidsmakers zich bewust zijn van de sterke verwevenheid tussen de online en offline leefwerelden. Deze nieuwe context vraagt om het ontwikkelen van een **'online reflex'**, waarbij de online dimensie systematisch wordt meegenomen in het denken en handelen van professionals én beleidsmakers. Dit kan worden vergeleken met instrumenten zoals de kind- en jongerentoets, waarbij beleidsbeslissingen expliciet worden getoetst op hun impact op kinderen en jongeren, en hulpverleners deze blik systematisch meenemen in hun werk.

Lokale besturen spelen hierin een belangrijke rol, maar kunnen deze verankering van de online dimensie niet alleen dragen. Daarom is het essentieel dat ook afzonderlijke sectoren — zoals jeugdwerk, hulpverlening, straathoekwerk en sociaal werk — de online reflex structureel integreren in hun eigen werking.

In de paragrafen hieronder gaan we dieper in op hoe zij zo'n online reflex kunnen ontwikkelen en verankeren. Achtereenvolgens formuleert deze nota aanbevelingen rond:

- Het belang van geweldpreventie;
- Online geweldpreventie in het beleid;
- Ondersteuning van praktijkwerkers met kennis, expertise en duidelijke handelingskaders;

- Het belang van lokale en bovenlokale netwerken, samenwerking en kennisdeling;
- De evaluatie en verankering van goede online praktijkinitiatieven.

3 Durf kijken met de bril van geweldpreventie

Hoewel het beleid voor de preventie van schadelijke polarisatie en gewelddadige radicalisering sterk inzet op preventie en vroegdetectie, blijkt uit dit en eerder onderzoek van het Vlaams Vredesinstituut dat deze preventieve ambitie in de praktijk niet altijd volledig wordt gerealiseerd. In theorie kunnen heel wat lokale actoren – waaronder socio-preventieve professionals zoals jeugdwerkers, onderwijsactoren of welzijnswerkers – een belangrijke rol spelen in het vroeg signaleren van zorgwekkende evoluties en in het ontwikkelen van preventieve acties. In de praktijk zijn veel van deze actoren echter beperkt betrokken bij het radicaliseringsbeleid of terughoudend om zich hiervoor actief in te zetten.

Dit wordt ook weerspiegeld in de aard van de signalen die worden besproken in de Lokale Integrale Veiligheidscel Radicalisering, Extremisme en Terrorisme (LIVC R) – een overlegplatform dat verschillende disciplines samenbrengt om casussen van gewelddadige radicalisering te bespreken. Veel dossiers op die overlegtafel worden aangebracht door politionele actoren en hebben vaak al een zekere ernstgraad bereikt. In de praktijk gaat het daardoor niet altijd om echt vroege signalen.

Wij identificeren twee mogelijke verklaringen voor de terughoudendheid van sociaal-preventieve actoren om zich sterker in dit beleid te engageren.

Een eerste verklaring ligt in het feit dat de twee centrale beleidsbegrippen – gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie – op het terrein niet altijd volledig worden begrepen. Wanneer deze fenomenen onvoldoende duidelijk worden afgebakend, vormt dit een belangrijke drempel om lokale actoren bij de uitvoering van het beleid te betrekken. Praktijkactoren merken wel degelijk dat hun doelgroep in aanraking komt met dergelijke fenomenen, maar slagen er niet altijd in om deze ervaringen correct te duiden. Zo blijft het voor velen onduidelijk wanneer polarisatie of radicale opvattingen problematisch worden, bijvoorbeeld in vergelijking met vormen van meningsverschil of ideologische overtuiging die binnen een democratische context legitiem zijn.

De gevolgen gaan in twee richtingen: soms worden signalen niet herkend, maar soms worden bepaalde gedragingen ook te snel als problematisch geïnterpreteerd. Een voorbeeld: in sommige gevallen herkennen professionals bijvoorbeeld wel bepaalde online fenomenen of hypes – zoals de denkbeelden rond toxische mannelijkheid en vrouwenhaat die worden verspreid door figuren zoals Andrew Tate, of anti-systeem of – overheidsdenken – zonder deze spontaan te linken aan bredere dynamieken van schadelijke polarisatie of gewelddadige radicalisering. Omgekeerd worden signalen soms te snel als problematisch geïnterpreteerd. Dat gebeurt dan op basis van uiterlijke kenmerken of gedragingen, zoals een plotse toename in religieuze praktijken, een conservatief gedachtegoed of een aantrekkingskracht tot de luxueuze levensstijl die door figuren zoals Tate wordt uitgedragen, zonder dat er noodzakelijk sprake is van gewelddadige ideologische posities of sterke vijandigheid ten aanzien van anderen.

Er is daarom nood aan verdere duiding, zodat lokale actoren de fenomenen die zij in de praktijk waarnemen beter kunnen herkennen en inschatten. Dit vraagt **dat de overheid zelf**

duidelijker communiceert over wat onder deze begrippen wordt verstaan en wanneer radicalisering en polarisatie problematisch worden, en vervolgens werkt aan een gedeeld begrip van deze kernconcepten.

Hierbij is het belangrijk te erkennen dat deze begrippen evolueren. De online context verandert voortdurend en nieuwe uitingsvormen en dynamieken kunnen ontstaan. Het beleid mag zich daarom niet vastpinnen op specifieke manifestaties van deze fenomenen, maar moet vooral vertrekken van duidelijke normatieve grenzen, bijvoorbeeld wanneer (de legitimatie van of het oproepen tot) geweld, systematische vijandigheid of ontmenselijking in beeld komen. Het expliciet blijven benoemen van deze grenzen helpt praktijkwerkers om hun handelen te oriënteren in een snel veranderende online omgeving.

Een tweede verklaring is dat gewelddadige radicalisering wordt benaderd als een afgebakend en afzonderlijk fenomeen. Hoewel deze afbakening beleidsmatig begrijpelijk is, sluit zij vaak te weinig aan bij de realiteit van het terrein. Praktijkwerkers worden in hun dagelijkse praktijk geconfronteerd met uiteenlopende maatschappelijke en veiligheidsproblemen, waarvan gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie er slechts twee zijn. Zij werken bovendien vaak bottom-up: zij worden geconfronteerd met concrete situaties en proberen deze vervolgens (samen met andere actoren) te begrijpen en aan te pakken.

In de praktijk lopen de uitingen van fenomenen zoals gewelddadige radicalisering, gewelddadige groepsdynamieken, online haatculturen of bepaalde vormen van georganiseerde criminaliteit regelmatig door elkaar. Ook de onderliggende mechanismen en dynamieken vertonen vaak gelijkenissen. Daarnaast zien we een toenemende vertroebeling van radicaliseringsprocessen, waarbij ideologische overtuigingen soms minder diepgaand zijn en eerder sprake is van een oppervlakkige aantrekking tot geweld of extremistische symboliek. Een uitstekend voorbeeld hiervan is het nihilistische extremisme, een internationaal vertakt online fenomeen dat extremistische ideologieën combineert met seksuele uitbuiting en psychologische manipulatie.

Tegen deze achtergrond is het zinvol om **gewelddadige radicalisering niet als een afzonderlijk beleidsdomein te benaderen, maar te situeren binnen een breder kader van (online) geweldpreventie**. Een dergelijke benadering sluit beter aan bij de manier waarop praktijkactoren problemen ervaren en kan drempels verlagen om een bredere groep van actoren bij preventie en vroegdetectie te betrekken.

In dit opzicht hoeft de vaststelling dat socio-preventieve actoren vandaag nog onvoldoende betrokken zijn bij het beleid niet louter als een knelpunt te worden gezien. Dit kan ook worden aangegrepen als een kans om de insteek van het beleid fundamenteel om te gooien en zo de preventieve insteek net te versterken.

Naast deze algemene bedenkingen adviseert het Vlaams Vredesinstituut om in het bijzonder in te zetten op twee aspecten van het preventieve beleid.

- **Versterk de primaire preventie.** Uit dit onderzoek blijkt dat binnen het bestaande preventiekader niet alle niveaus van de preventiepiramide even sterk ontwikkeld zijn.

Praktijken rond secundaire en tertiaire preventie – gericht op specifieke risicogroepen of individuen, bijvoorbeeld binnen het kader van de LIVC R – zijn voor veel actoren intussen goed ingeburgerd. Daarbij bestaat ook relatief meer duidelijkheid over hoe de

online dimensie hierin een rol kan spelen. Voor primaire preventie ligt dat anders. Deze vorm van preventie richt zich op de brede samenleving en heeft als doel processen van radicalisering of schadelijke polarisatie te voorkomen. Voor veel praktijkwerkers blijft het echter onduidelijk hoe deze vorm van preventie concreet kan worden ingevuld, en zeker hoe dit in de online omgeving kan gebeuren. In de praktijk blijft dit vaak beperkt tot initiatieven rond kritisch burgerschap en mediawijsheid, terwijl er ook andere preventieve strategieën denkbaar zijn. Denk bijvoorbeeld aan het vergroten van de weebaarheid van burgers tegen gewelddadige of extremistische frames, het creëren van veilige online en fysieke ontmoetingsplekken, trainingen rond conflicthantering en het constructief voeren van dialoog of omgaan met meningsverschillen, of activiteiten die een positieve groepsidentiteit en groepsbinding bevorderen. In dit onderzoek werd een beknopt overzicht van inspirerende online initiatieven gegeven. Verdere conceptuele en methodische uitwerking van primaire preventie is daarom aangewezen.

- **Versterk de online vroegdetectie.** Vandaag bestaan er belangrijke blinde vlekken in de online vroegdetectie.
  - Lokale politie monitort voornamelijk casusgericht en beschikt doorgaans niet over voldoende capaciteit om proactief online aanwezig te zijn, zoals dat in de fysieke ruimte wel gebeurt door in wijken rond te wandelen of te rijden. Daarnaast zijn de mogelijkheden voor politionele actoren om gesloten online groepen te monitoren zeer beperkt. Dergelijke monitoring kan enkel plaatsvinden binnen het kader van de wetgeving inzake Bijzondere OpsporingsMethoden (BOM), onder strikte voorwaarden en met gerechtelijke toestemming, en blijft daardoor beperkt tot strafrechtelijke dossiers. Voor bestuurlijke opvolging of vroegtijdige signalering biedt dit weinig mogelijkheden. Hierdoor worden signalen vaak pas zichtbaar wanneer situaties al verder geëscaleerd zijn.
  - Veel praktijkwerkers beschouwen vroegdetectie niet als een expliciete opdracht van hun organisatie. Zij pikken signalen eerder op via hun dagelijkse aanwezigheid in de *online* leefwereld van hun doelgroep. Inzetten op een grotere aanwezigheid van relevante professionals in de online publieke ruimte (denk aan digitale wijkwerkers, jeugdwerkers of wijkagenten) zou een belangrijke stap voorwaarts kunnen zijn. Vandaag bestaan hiervoor nog verschillende drempels.

Hieronder formuleren we daarom bredere aanbevelingen rond online handelen door lokale actoren. Deze aanbevelingen gaan verder dan de loutere preventie van gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie en vertrekken vanuit een ruimer perspectief op online geweldpreventie.

4 Online geweldpreventie in beleid: vermijd versnippering en lacunes

Lokale actoren geven aan dat de online leefwereld vandaag onvoldoende structureel is opgenomen in reguliere beleids- en praktijkkaders. Initiatieven ontstaan vaak bottom-up en ad hoc, zonder duidelijke beleidsmatige verankering of omkadering, of expliciete visie. Dit leidt tot versnippering, onzekerheid en beperkte duurzaamheid.

De online dimensie wordt momenteel vaak benaderd vanuit beleidsdomeinen zoals communicatie, digitalisering of cybersecurity. Deze kaders bieden echter onvoldoende houvast voor bredere samenlevings- en veiligheidsvraagstukken, noch voor praktijkwerkers die online preventiewerk willen integreren in hun dagelijkse werking. Daarnaast worden online veiligheids- en samenlevingsvraagstukken vandaag vaak projectmatig en fenomeengedreven aangepakt, bijvoorbeeld rond cyberpesten, haatspraak of online seksueel geweld. Deze benadering leidt regelmatig tot een versnippering van instrumenten, projecten en ondersteuningsinitiatieven, en sluit niet altijd goed aan bij de praktijk van professionals. Zij hebben eerder nood aan een geïntegreerde aanpak van de online dimensie, in plaats van een aanpak die vertrekt vanuit afzonderlijke probleemfenomenen.

Het nieuwe Vlaams Actieplan Mediawijsheid (“Veilig Online”), een initiatief van Vlaams minister van Media Cielte Van Achter, raakt aan verschillende aspecten van online spanningen en geweld. Toch beantwoordt het momenteel niet volledig aan de noden van lokale praktijkwerkers die online preventiewerk willen ontwikkelen. Hoewel de online en offline leefwerelden onlosmakelijk met elkaar verweven zijn, bestaat er dus vandaag geen beleidskader dat zich expliciet richt op het ondersteunen van praktijkwerkers in de online wereld.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert daarom om:

- **Online preventiewerk in het beleid te verankeren via een addendum bij het actieplan ‘Veilig Online’ dat, vanuit de verschillende relevante beleidsdomeinen, expliciet de focus op praktijk- en preventiewerkers legt.** Een dergelijk luik kan onder meer ingaan op de rol die lokale actoren kunnen spelen in online geweldpreventie, en op de manieren waarop hun online handelen beleidsmatig en organisatorisch kan worden ondersteund.
- **de online dimensie structureel te verankeren binnen de bestaande beleids- en praktijkkaders** van de afzonderlijke beleidsdomeinen en sectoren die een rol (kunnen) spelen in geweldpreventie door:
  - De online dimensie expliciet op te nemen in bestaande beleids- en praktijkkaders die relevant zijn voor onder meer lokale besturen, jeugdwerk, hulpverleningsorganisaties, en lokale politie;
  - De online dimensie te integreren in bestaande werkmethodeken, opleidingen en sectorale richtlijnen;
  - Aanspreekpunten te voorzien binnen relevante sectoren. Naar analogie met de Aanspreekpunten Integriteit (API) – die in verschillende sectoren zoals sport, jeugd, cultuur en de audiovisuele sector werden geïntegreerd en daar hebben bijgedragen aan de verankering van integer en deontologisch handelen – kan een gelijkaardige structuur bijdragen aan de structurele verankering van online preventiewerk. Een mogelijk model is de uitbouw van een Aanspreekpunt Online (APO) binnen sectoren of organisaties die daar nood aan hebben. Zo’n aanspreekpunt kan fungeren als interne referentiefiguur met expertise rond online werken en/of online geweldproblematieken, en als laagdrempelige schakel voor ondersteuning, advies en doorverwijzing.
- **Structurele financiering en ondersteuning te voorzien voor de omschakeling naar de online wereld.** De structurele integratie van de online dimensie in het handelen van praktijkwerkers gebeurt niet vanzelf. Veel organisaties signaleren dat er vandaag

onvoldoende capaciteit is om online preventiewerk duurzaam uit te bouwen. In veel organisaties ligt de werkdruk reeds hoog, waardoor online taken er vaak “bij” komen zonder bijkomende middelen of tijd.

Nochthans vergt het uitbouwen van een duurzame online preventiewerking een aanzienlijke tijdsinvestering. Het ontwikkelen van een online aanwezigheid, het opbouwen en onderhouden van relaties met doelgroepen, online communicatie en outreach, en het beheren van online kanalen zijn arbeidsintensieve activiteiten. Daarnaast vraagt ook de voortdurende kennisopbouw over platformen, trends en methodieken tijd en opvolging.

Het is daarom aangewezen dat lokale en bovenlokale overheden:

- structurele financiering voorzien voor online preventiewerk;
  - organisatorische ruimte creëren zodat praktijkwerkers het online domein grondig kunnen verkennen en integreren in hun werking;
  - tijd en middelen vrijmaken om online initiatieven zorgvuldig te ontwikkelen, te testen en te verduurzamen.
- **Bestaande beleids- en praktijkkaders in functie van de online realiteit te herzien.** De online context stelt bestaande beleids- en financieringskaders voor nieuwe uitdagingen. Online interacties overstijgen vaak geografische grenzen, terwijl beleidsstructuren en subsidiestromen doorgaans territoriaal georganiseerd zijn. Ook doelgroepafbakening wordt complexer in een digitale omgeving. Dit kan bijvoorbeeld spanningen creëren wanneer praktijkwerkingen, zoals jeugd- of buurtwerk, middelen ontvangen om binnen een specifieke wijk, gemeente of regio te werken, terwijl online activiteiten zich niet eenvoudig laten afbakenen binnen dergelijke geografische kaders. Ook op andere manieren is er sprake van grenzeloosheid in de online wereld, bijvoorbeeld als online de grenzen tussen professioneel leven en privé vervagen.

Daarom is het belangrijk dat:

- bestaande beleidskaders voldoende flexibiliteit bieden om mee te evolueren met een fluïde en snel veranderende digitale realiteit;
  - de Vlaamse Overheid haar beleids- en praktijkkaders systematisch toetst aan deze online context en waar nodig bijstuurt. Een uniforme blauwdruk bestaat hierbij niet: aanpassingen moeten steeds context- en sectorsensitief worden uitgewerkt.
- **Regelgeving aan de online (praktijk)realiteit te toetsen.** Online werken brengt specifieke juridische uitdagingen met zich mee, onder meer op het vlak van privacy- en gegevensbescherming. Tegelijk ervaren praktijkwerkers dat de bestaande regelgeving niet altijd duidelijk is of onvoldoende afgestemd op de realiteit van online preventiewerk.

Het is daarom belangrijk dat de betrokken Vlaamse beleidsactoren:

- in kaart brengen welke concrete juridische drempels praktijkwerkers ervaren;
- nagaan of bijkomende of aangepaste regelgeving nodig is;
- en, waar nodig, regelgeving beter afstemmen op de online realiteit én op professionele noden van lokale actoren.

Daarbij is een zorgvuldige afweging nodig tussen privacybescherming en de noodzaak om online aanwezig te kunnen zijn, contact te leggen en preventief te werken. Tegelijk moeten lokale en bovenlokale overheden inzetten op duidelijke juridische duiding,

gerichte vorming en toegankelijke ondersteuning, zodat praktijkwerkers weten wat mogelijk is binnen het geldende kader.

5 Ondersteun praktijkwerkers met kennis, expertise en duidelijke handelingskaders

Uit het onderzoek komt een duidelijk beeld naar voren: online preventiewerk wordt vandaag vaak gedragen door lokale pioniers die op eigen initiatief praktijken ontwikkelen. Zij botsen echter op praktische, organisatorische en inhoudelijke drempels. Tegelijk zijn er veel praktijkwerkers die wel online willen werken, maar onvoldoende kennis of ondersteuning ervaren om deze stap te zetten. Er is daarom nood aan gerichte professionalisering, duidelijke werkkaders en praktijkgerichte ondersteuning.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert **lokale besturen en hun partnerorganisaties** om concrete stappen te zetten om online werken te ondersteunen en structureel te integreren in de werking van praktijkwerkers, in het bijzonder door:

- **een duidelijke visie, implementatiestrategie en praktijkkaders voor online werken te ontwikkelen.** Om online werken duurzaam te integreren in de werking van praktijkwerkers, volstaat het niet om enkel individuele initiatieven te ondersteunen. Er is nood aan een duidelijke organisatorische verankering. Lokale besturen en hun partnerorganisaties doen er daarom goed aan om een samenhangend kader uit te werken dat richting geeft aan online preventiewerk.
  - Een eerste stap is het ontwikkelen van een **duidelijke visie** op online werken. Online werken vraagt om bewuste en strategische keuzes. Niet elke organisatie of professional moet automatisch (meer) online gaan werken. Wel is het essentieel dat organisaties expliciet stilstaan bij de verwevenheid tussen de online en offline dimensie en bepalen hoe beide geïntegreerd worden in hun werking. Een dergelijke visie vertrekt vanuit de eigen maatschappelijke opdracht en omvat duidelijke keuzes over waarom, met welke doelstellingen, voor welke doelgroepen, via welke methodieken en binnen welke grenzen online wordt gewerkt. Het is daarbij belangrijk dat deze visie binnen het lokaal bestuur of de organisatie wordt verankerd en gedeeld. Ze vormt het referentiekader waarop praktijkwerkers hun initiatieven kunnen enten en waarop lokale beleidskeuzes worden afgestemd.
  - Een tweede stap is het uitwerken van een **concreet implementatieplan**. Zo'n plan maakt het mogelijk om de omschakeling naar geïntegreerde 'onlife'-strategieën gestructureerd en doordacht te laten verlopen. Het beschrijft onder meer hoe de visie in de praktijk wordt omgezet, welke middelen en competenties nodig zijn en hoe de organisatie de online dimensie stap voor stap in haar werking zal integreren.
  - Tot slot is het belangrijk om **duidelijke praktijkkaders en handelingsrichtlijnen** te voorzien. Praktijkwerkers hebben nood aan concrete afspraken en richtlijnen die richting geven aan hun dagelijks handelen in de online wereld. Dit omvat onder meer afspraken over:
    - het gebruik en beheer van online kanalen;
    - het omgaan met grensoverschrijdende inhoud en modereren van eigen kanalen;

- bereikbaarheid en werk-privébalans;
  - transparantie en rolduidelijkheid bij online aanwezigheid, inclusief de monitoring en opvolging van signalen;
  - veiligheid en risico's voor professionals in de online ruimte.
- **te investeren in gerichte vorming voor praktijkwerkers.**
    - Veel praktijkwerkers ervaren handelingsonzekerheid bij het herkennen, correct inschatten en omgaan met signalen van schadelijke polarisatie of gewelddadige radicalisering. Gerichte vorming kan hen ondersteunen bij het ontwikkelen van deze competenties en het versterken van hun handelingszekerheid.
    - Op het vlak van digitale vaardigheden, zoals inzicht in platformwerking en algoritmes, het gebruik van online tools en basiskennis van OSINT-methodieken;
    - Op het vlak van inhoudelijke kennis over en handelingsvaardigheden in de online wereld, zoals inzicht in de online leefwereld van jongeren, online communicatievormen en taalgebruik (bijvoorbeeld het correct interpreteren van symbolen en emoji's), en bredere mediawijsheid. Veel professionals geven ook aan dat zij nood hebben aan concrete methodieken om in de online wereld aan de slag te gaan.

In dit opzicht kan ook worden gekeken naar de partnerorganisaties¹ die in 2025 door de Vlaamse overheid werden erkend ter ondersteuning van beleids- en praktijkontwikkeling rond gewelddadige radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie, en die een rol kunnen spelen bij de verdere uitwerking en ondersteuning van online vroegdetectie en preventie.

- **praktijkwerkers doordacht in te zetten.** Niet elke medewerker moet of kan dezelfde online competenties hebben. Dit kan onder meer door:
  - de juiste profielen in te schakelen voor online werk;
  - gericht nieuwe expertise aan te trekken waar nodig;
  - intern ruimte te geven aan medewerkers met affiniteit of expertise rond de online dimensie die als aanspreekpunt of trekker kunnen fungeren;

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert **bovenlokale overheden** om lokale besturen en hun partnerorganisaties te ondersteunen bij bovenstaande aspecten, in het bijzonder door:

- **lokale besturen te ondersteunen bij het ontwikkelen van kaders en expertise.** Bovenlokale overheden kunnen een belangrijke rol spelen in de ondersteuning van lokale besturen en hun partnerorganisaties bij het uitwerken van dergelijke werk- en handelingskaders. Dit kan onder meer door:

---

¹ Het Hannah Arendt Instituut (in consortium met VVSG, Textgain en het Vlaams Vredesinstituut), Nexus (consortium van het Centrum Algemeen Welzijnswerk, in samenwerking met Netwerk Islamexperten en Solentra) en Ceapire vzw zijn voor vijf jaar erkend als partnerorganisaties voor beleidsondersteuning en praktijkontwikkeling over radicalisering, extremisme, terrorisme en schadelijke polarisatie. Deze partners zullen lokale besturen ondersteunen om gewelddadige radicalisering en terrorisme te voorkomen, disengagement te bereiken bij gewelddadig geradicaliseerde burgers, en schadelijke polarisatie in de samenleving te bestrijden. Voor meer informatie zie <https://www.vlaanderen.be/radicalisering-en-polarisatie/partners>.

- De handleiding 'Assistentie-kit online geweldpreventie – Aan de slag met gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie, on- en offline' voor lokale besturen en partnerorganisaties (die binnen dit project ontwikkeld werd) mee uit te rollen;
- concrete sjablonen te ontwikkelen en te verspreiden (zoals een afsprakenkader of implementatieplan);
- aanspreekpunten te voorzien of ondersteuning door experts toegankelijk te maken voor lokale actoren.

Praktijkkaders en handelingsrichtlijnen moeten richtinggevend zijn, maar tegelijk voldoende flexibel blijven. Dit is nodig om ruimte te laten voor lokale en contextspecifieke invulling. Capaciteit en werkrealiteit verschillen immers sterk tussen gemeenten, organisaties en sectoren. Daarnaast moet er ook ruimte zijn voor experiment en leren in de praktijk. Wat werkt in online preventiewerk is niet altijd vooraf duidelijk, en de online context evolueert snel.

- **een online reflex te stimuleren in basisopleidingen**, zoals de politieopleiding, lerarenopleidingen en opleidingen sociaal werk, met structurele aandacht voor de verwevenheid tussen online en offline leefwerelden. Aanknopingspunten hierbij zijn verbindend communiceren en professioneel omgaan met burgers of leerlingen. Dit zijn overigens zaken waarbij de online en offline wereld mekaar raken.

6 Versterk lokale en bovenlokale samenwerking, netwerken en kennisdeling

Complexe maatschappelijke uitdagingen zoals schadelijke polarisatie en gewelddadige radicalisering vragen om sterke lokale ketenaanpakken waarin ook de online dimensie geïntegreerd is. Een doeltreffende aanpak vertrekt vanuit een door lokale partners gedeelde visie, duidelijke doelstellingen en gezamenlijk gedragen plan van aanpak, in plaats van versnipperde initiatieven waarbij elke lokale actor afzonderlijk handelt.

Bovendien heeft geen enkele actor op zichzelf een volledig zicht op wat er lokaal leeft, zeker niet in een snel evoluerende en dynamische online context. Door signalen, ervaringen en kennis structureel te delen, kunnen partners ontwikkelingen tijdig detecteren en hier adequaat op inspelen. Structurele samenwerking en kennisdeling zijn dan ook essentieel voor gedeelde beeldvorming, coherente actie en doeltreffende preventie.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert **aan lokale besturen**:

- **om 'onlife' lokale netwerken te versterken.** Lokale besturen spelen vaak een regierol in lokale netwerken en partnerschappen. Het is essentieel dat zij daarbij de online dimensie expliciet integreren en tegelijkertijd de verschillende online initiatieven binnen hun grondgebied beter op elkaar afstemmen door:
  - online signalen en fenomenen systematisch mee te nemen in overlegmomenten en in de lokale beeldvorming;

- bij het uitbouwen van netwerken ook actoren uit de online omgeving te betrekken, zoals moderatoren van lokale online groepen of digitale gemeenschappen die fungeren als barometer voor wat lokaal leeft.
- Lokale online initiatieven te stroomlijnen door:
  - o online acties en beeldvorming op elkaar af te stemmen;
  - o gezamenlijke of complementaire initiatieven op te zetten;
  - o een duidelijke rolverdeling uit te werken bij online aanwezigheid en communicatie (bijvoorbeeld verbindend, preventief, hulpverlenend of handhavend);
  - o regelmatige uitwisselingsmomenten te organiseren waar lokale actoren ervaringen en goede praktijken delen.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert **aan bovenlokale overheden:**

- **om bovenlokale afstemming en kennisuitwisseling te versterken.** Kennis en ervaring rond online preventiewerk zijn vandaag nog sterk versnipperd. Sommige gemeenten, politiezones of organisaties hebben al expertise opgebouwd, terwijl andere nog zoekende zijn. Tegelijk overstijgt de online wereld geografische en administratieve grenzen: signalen, netwerken en dynamieken beperken zich zelden tot één gemeente of politiezone. Dit spanningsveld tussen een grensoverschrijdende online realiteit en territoriaal georganiseerde beleidskaders maakt bovenlokale samenwerking des te belangrijker. Bovenlokale overheden kunnen deze samenwerking versterken door:
  - horizontale samenwerking en kennisuitwisseling tussen gemeenten, politiezones en sectoren structureel te faciliteren en te versterken, zodat men beter kan omgaan met de grensoverschrijdende realiteit van de online wereld en signalen vlot en correct kan doorverwijzen naar het meest aangewezen aanspreekpunt.
  - bestaande platformen (zoals werkgroepen of regionale overlegstructuren van de VVSG of ABB) verder te benutten als kennis- en leeromgevingen waarin systematisch aandacht wordt besteed aan de online dimensie;
  - te investeren in centrale ondersteuningsstructuren, zoals toegankelijke online platformen of chatfuncties waar burgers, jongeren of cliënten terecht kunnen en van waaruit gericht kan worden doorverwezen naar het meest aangewezen lokale aanspreekpunt. Zo wordt vermeden dat elk lokaal bestuur of organisatie afzonderlijk eigen tools moet ontwikkelen. Binnen een projectoproep rond de versterking van nabijheidspolitie worden bijvoorbeeld momenteel binnen enkele politiezones afzonderlijke chatbots ontwikkeld die burgers ondersteunen bij niet-dringende politiezaken. Hoewel dit interessante initiatieven zijn, is het belangrijk om hun effectiviteit systematisch te evalueren en de meest doeltreffende praktijk vervolgens structureel te verankeren.
- **om intergemeentelijke samenwerkingen te versterken.** Uit het onderzoek blijkt dat er aanzienlijke verschillen bestaan tussen gemeenten en politiezones op het vlak van capaciteit, tijd en middelen. Deze verschillen vertalen zich vandaag al in uiteenlopende praktijken rond vroegdetectie en preventie van gewelddadige radicalisering en schadelijke polarisatie. In kleinere gemeenten of politiezones combineren sleutelpersonen – zoals LIVC R-coördinatoren of information officers – vaak meerdere beleidsdomeinen. Hierdoor komt verdieping in het thema en systematische opvolging onder druk te staan. De integratie van de online dimensie dreigt deze kloof verder te vergroten. Voor sommige kleinere besturen of zones vormt het structureel opnemen van het online luik in de werking een te grote uitdaging. Intergemeentelijke samenwerking

kan hier een antwoord op bieden. Zo kunnen gemeenten expertise bundelen of kan één gemeente een trekkersrol opnemen in het ontwikkelen van specifieke online expertise waar ook andere gemeenten beroep op kunnen doen.

Specifiek omtrent de LIVC R adviseert het Vlaams Vredesinstituut **aan lokale en bovenlokale overheden:**

- **om de online dimensie binnen de LIVC R te versterken.** De LIVC R blijft een cruciale schakel in de lokale aanpak van gewelddadige radicalisering. Zowel online als offline dynamieken, evenals risico- en beschermende factoren, spelen een rol in radicaliseringsprocessen. Het is dan ook essentieel om beide dimensies systematisch te integreren in risico-inschatting en opvolging. Dit kan bijvoorbeeld door bij elke casus expliciet na te gaan of online aspecten een rol spelen, en door online signalen naast informatie uit de fysieke leefwereld te leggen. Zo ontstaat een vollediger beeld van de situatie.
- **om de werking van de LIVC R in haar geheel te versterken.** Naast de online dimensie signaleren deelnemers ook verschillende structurele drempels in de werking van hun LIVC R, onder meer rond rolduidelijkheid, vertrouwen en informatiedeling. In veel casuoverlegmomenten ligt de nadruk vandaag sterk op juridisch-politionele opvolging. Socio-preventieve interventies komen minder systematisch aan bod. Bovendien zijn socio-preventieve actoren vaak beperkt aanwezig, waardoor signalen meestal via politieactoren worden ingebracht. Hierdoor blijven mogelijkheden om vroegtijdig preventief te handelen onderbenut. De Vlaamse overheid kan de (online) werking van de LIVC-R versterken door:
  - blijvend in te zetten op ondersteuning en begeleiding van LIVC R-werkingen, onder meer via de trajectbegeleidingen van de VVSG, en daarbij randvoorwaarden voor een doeltreffend casuoverleg verder te verspreiden en versterken (onder meer, vertrouwen tussen partners, duidelijke afspraken rond informatiedeling en respect voor ieders rol en positie).
  - goede praktijken te verzamelen en te verspreiden (zoals werken met vaste vertegenwoordigers, interne casuvoorbereiding binnen eigen dienst of organisatie, het investeren in netwerkmomenten, en het duidelijk vastleggen van duidelijke afspraken rond rolduidelijkheid en informatiedeling);
  - sleutelfiguren zoals coördinator en information officer inhoudelijk én organisatorisch te ondersteunen, met aandacht voor hun samenwerkings- en netwerkfunctie.
  - praktische instrumenten te ontwikkelen, zoals een risico-inschattingstool en een opvolginskader, ter ondersteuning van een consistente aanpak;
  - de deelname van socio-preventieve actoren te versterken, zodat mogelijkheden worden gecreëerd om vroegtijdig (online) signalen naar de LIVC R te laten doorstromen en naast juridisch-politionele opvolging ook preventieve interventies systematisch worden overwogen.

7 Evalueer online initiatieven en veranker wat werkt

In Vlaanderen bestaan vandaag verschillende initiatieven rond online werken, verspreid over verschillende sectoren. Het ontbreekt bij deze initiatieven echter vaak aan systematische

evaluatie, waardoor onduidelijk blijft wat werkt, voor wie en onder welke omstandigheden. Veel praktijkwerkers geven ook aan dat online werken nog sterk experimenteel is. Pioniers ontwikkelen initiatieven los van elkaar, waardoor kennis versnipperd blijft en al te vaak van nul wordt herbegonnen. Er is nood aan meer onderbouw, kennisdeling en verduurzaming.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseert lokale en bovenlokale besturen daarom:

- **Om goede praktijken te identificeren, te evalueren en te verankeren.** Om te komen tot duurzame online geweldpreventie is het essentieel om systematisch in kaart te brengen wat werkt en waarom. Het is bijvoorbeeld belangrijk om te meten of de eigen online aanwezigheid een bijdrage levert aan relatie- en netwerkvorming, of en onder welke omstandigheden de eigen content online de beoogde doelgroep effectief bereikt, en wanneer online outreach wel of niet effectief is. Zowel impactmetingen als andere vormen van procesevaluatie zijn hierbij relevant. Op basis daarvan kunnen goede praktijken worden geïdentificeerd, verankerd binnen organisaties of sectoren en breder uitgerold binnen een regio of sector.
- **Om lokale actoren bij evaluatie te ondersteunen.** Evaluatie vergt tijd, methodologische expertise en capaciteit, wat niet altijd aanwezig is bij lokale besturen of praktijkorganisaties. Het Vredesinstituut adviseert daarom om lokale actoren te ondersteunen bij het opzetten van evaluatiepraktijken, onder meer door:
  - samenwerking met academische partners of experts te faciliteren of bovenlokale ondersteuning bij evaluatiepraktijken te voorzien;
  - het ontwikkelen en verspreiden van toegankelijke evaluatiekaders en -instrumenten gericht op de evaluatie van online initiatieven.
- **Ruimte voor experiment te combineren met systematische kennisopbouw en kennisdeling.** Online preventiewerk bevindt zich nog in volle ontwikkeling. Nieuwe methodieken ontstaan vaak via experiment en praktijkervaring. Het is daarom belangrijk dat lokale actoren de ruimte krijgen om te experimenteren met nieuwe vormen van online werken, bijvoorbeeld rond online outreach, signalering of verbindende online praktijken.

Tegelijk vraagt experimenteren tijd en middelen. Het is daarom essentieel dat dergelijke initiatieven gepaard gaan met een sterk evaluatieluik. Enkel door systematisch te analyseren wat werkt, voor wie en onder welke omstandigheden, kunnen waardevolle praktijken worden geïdentificeerd en verder verspreid.

Overheden kunnen dit ondersteunen door:

- ruimte te voorzien voor experimentele initiatieven rond online preventiewerk;
- bij nieuwe projecten van bij de start te voorzien in systematische opvolging en evaluatie, met aandacht voor het identificeren van werkzame elementen;
- innovatie expliciet te koppelen aan kennisopbouw, door kennis en goede praktijken bovenlokaal te bundelen;
- goede praktijken actief te delen binnen en tussen sectoren;
- inspirerende voorbeelden toegankelijk te maken voor praktijkwerkers.